

پرسمان

اندیشه اسلامی (۱)

[هستی‌شناسی (مبدأ) و انسان‌شناسی (معاد)]

تألیف: منصور هریجی

مدرس دانشگاه

فهرست مطالب

۱۳	مقدمه.....
فصل اول: انسان و ایمان	
۱۹	تعالیم اسلام.....
۲۱	بخش اول: انسان‌شناسی.....
۲۱	اهمیت خودشناسی.....
۲۲	خودشناسی و سایر.....
۲۳	انسان‌شناسی آن.....
۲۵	کمال انسان.....
۲۶	انسان کامل.....
۲۶	اسلام و انسان کامل.....
۲۷	ضرورت خودشناسی.....
۲۸	حقیقت انسان.....
۲۹	جهان‌بینی و اقسام آن.....
۳۰	معیار مقبولیت جهان‌بینی.....
۳۱	بهترین جهان‌بینی.....
۳۱	غیرمادی بودن روح.....
۳۲	شناخت عملی و نظری.....
۳۲	علم حصولی و علم حضوری.....
۳۳	گرایش‌ات انسان.....
۳۴	حوزه‌های انسان‌شناسی.....
۳۵	بخش دوم: ایمان‌شناسی.....
۳۵	معنای ایمان.....
۳۶	آثار ایمان.....
۳۶	عوامل آرامش.....
۳۷	رابطه‌ی علم و ایمان.....

۳۷	جدایی علم و ایمان
۳۸	ایمان و عقل
۳۹	مکاتب فکری
۴۰	رابطه‌ی ایمان و عمل
۴۰	رابطه‌ی عمل و ایمان
۴۱	ایمان و اختیار
۴۱	متعلقات ایمان
۴۲	غیب و شهود
۴۲	مراقبت و استقامت
۴۳	موجودات اطبیعی
۴۵	درجات ایمان
۴۶	تقویت ایمان
۴۶	شعور باطنی موجودات
۴۷	رابطه‌ی خدا و جهان
۴۷	شرّ و تراحم
۴۸	آزادی و اختیار
۴۹	قرآن و اختیار انسان

فصل دوم: در راه شناخت خدا

۵۳	تاریخچه پرستش
۵۳	اصالت داشتن پرستش
۵۴	چرا خداشناسی؟
۵۵	دلایل خدایابی
۵۵	علم حضوری و حصولی
۵۶	استدلال پیشینی و پسینی
۵۶	برهان ائی و لمّی
۵۷	دو مرحله شناخت خدا
۵۷	قرآن و خداشناسی
۵۸	سیر آفاق و انفس

۵۸	راه‌های عمومی خدایابی
۵۹	معنای فطرت
۵۹	فطرت خداجویی
۶۰	انواع تمایلات عالی
۶۰	شواهد فطرت
۶۱	ویژگی امور فطری
۶۱	قرآن، مصادات همگانی
۶۲	علّت بی‌مانی
۶۳	قرآن و شناخت برهان
۶۳	عوامل انحراف
۶۴	راه‌های شکوفایی برهان
۶۴	برهان تجربه
۶۵	قرآن و نظم
۶۶	هدفمندی جهان
۶۷	جهان‌شناسی
۶۸	حق‌مداری
۶۸	خصوصیات دلیل عقلی
۶۸	دلایل عقلی
۶۹	برهان علّت و معلول
۶۹	مقدمات برهان وجوب و امکان
۷۰	برهان وجوب و امکان
۷۲	برهان حدوث و قدّم
۷۲	نقش خداشناسی

فصل سوم: خداشناسی (صفات خدا)

۷۵	خداشناسی
۷۵	شناخت ذات یا صفات
۷۵	شناخت‌ناپذیری ذات خدا
۷۶	دیدگاه‌ها در امکان شناخت صفات خدا

۷۷	دیدگاه اهل تشبیه
۷۷	دیدگاه بلا تشبیه
۷۸	توقیفی بودن
۷۹	راههای شناخت صفات
۷۹	صفات خدا
۸۰	قرآن و علم الهی
۸۱	قادریت الهی
۸۱	انواع محال
۸۲	ارزاده
۸۳	اقسام اراده الهی
۸۳	ازلی و ابدی بودن خدا
۸۴	حکمت الهی
۸۵	حکمت امور شر
۸۶	فرااید پدیده‌ی شر
	فصل چهارم: توحید و شر
۸۹	اهمیت توحید
۹۰	مراتب توحید
۹۰	انواع توحید
۹۱	توحید ذاتی
۹۱	معنای تثلیث
۹۲	توحید صفاتی
۹۳	توحید افعالی
۹۳	توحید عبادی
۹۳	توحید در خوف و رجاء
۹۴	معنای عبادت
۹۵	ظاهر و حقیقت نماز
۹۵	ظاهر و باطن ارکان نماز
۹۷	اسرار نماز

درجات شرک	۹۸
معناشناسی شرک	۹۹
ملاک توحید از شرک	۹۹
فرق شرک و کفر	۱۰۰
عوامل شرک	۱۰۰
ریشه های بت پرستی	۱۰۱
تاریخ شرک در ربوبیت	۱۰۲

فصل نهم: عدل شناسی

جایگاه عدل	۱۰۷
معنای عدل	۱۰۷
شاخه های عدالت	۱۰۸
چرا عدل اصول دین است	۱۰۹
اعتقاد اشاعره و معتزله	۱۱۰
موجبات ظلم	۱۱۰
اقسام شر	۱۱۰
نفی حلول	۱۱۱
نفی رؤیت حسی	۱۱۲
بلا ندیدن ستمگران	۱۱۲
آزادی شیطان	۱۱۳
توجیه ناقص الخلقه	۱۱۴

فصل ششم: معاد و حیات اخروی

معناشناسی معاد	۱۱۷
نگاه ادیان آسمانی	۱۱۸
عدم شناخت معاد با علوم تجربی	۱۱۸
راه مطمئن	۱۱۹
نتایج معاد	۱۱۹
تفسیر مرگ	۱۲۰
مرگ مؤمن و کافر	۱۲۱

۱۲۲		أَجَلٍ حَتْمِيٍّ وَ مَعْلُوقٍ
۱۲۲		آثار تربیتی معاد
۱۲۲		انواع مرگ
۱۲۳		اثبات معاد
۱۲۴		دلیل عدالت
۱۲۵		دلیل حکمت
۱۲۵		دانش فطری
۱۲۶		لطف الهی
۱۲۶		وجود جزا و عذاب دنیایی
۱۲۷		برهان معقنیت
۱۲۷		دلایل نقلی قرآن
۱۲۸		دلیل قدرت
۱۲۸		علم خدا
۱۲۹		علت انکار معاد
۱۳۰		علت ترس
۱۳۲		شیبه‌های منکران
۱۳۳		انواع معاد
۱۳۴		فرق بدن اخروی و دنیوی
۱۳۵		خصوصیات عالم برزخ
۱۳۶		تجسّم اعمال
۱۳۷		ملک الموت
۱۳۸		اوصاف قیامت
۱۳۹		نشانه‌های قیامت
۱۴۰		نفخ صور
۱۴۱		سه گروه در قیامت
۱۴۲		گواهان قیامت
۱۴۲		راه خوشبختی
۱۴۳		فرق دنیا و آخرت

۱۴۳	اشتراک دنیا و آخرت.....
۱۴۴	ملاک سنجش.....
۱۴۴	نامه‌ی اعمال.....
۱۴۵	مجازات جهنمی‌ها.....
۱۴۶	فرق دو بهشت.....
۱۴۶	سوره‌های قیامت.....
۱۴۶	دین ح.....
۱۴۷	نعمت‌های بهشتی.....
۱۴۸	ویژگی‌های بهشت.....
۱۴۹	عوامل ورود به جهنم.....
۱۵۶	«هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ».....
	فصل هفتم: گزینه‌های حار جی
۱۸۰	فهرست منابع.....

مقدمه

ظهور شخصیت من‌انسانی، اگر و عقاید اوست و هویت حقیقی هر جامعه و ملتی را بایستی در فرهنگ و اعتقادات آن جستجو نمود. بر همین اساس آشنایی با عقاید اسلامی و فرهنگ ایرانی ضروری است که باید به آن پرداخت. قوم‌سازی ستون‌های فکری و دینی هر فرهنگ و جامعه جوانان یک امر مهم و حیاتی است که باید خیلی زود به آن پرداخته شود. بیشترین بزرگ‌ترین متفکر قرن به جهت ضرورت همین نکته است که می‌گوید: «مهم‌ترین وظیفه‌ی علم و هنر آن است که حس مذهبی را شکوفا کند»^۱

جهان کنونی دهکده‌ای است که خیلی زود امر به حکمرانی و طوفان‌های فرهنگی آن چون برق و باد به سراغ اندیشه‌های افراد می‌آید و هر گوشه‌ای از اذهان جوانان علامت سؤال و شبهه‌ای قرار می‌دهد. انباشته شدن این سؤالات و بی‌پاسخ ماندن آن‌ها در ذهن جوانان و نوجوانان، جنگل انبوهی از سؤالات ایجاد خواهد نمود که در ادامه، جای حق و حقیقت را به آن راهی نیست بر اندیشمندان و محققان و نویسندگان است که در این نبرد و جهاد علمی طاعانه بایستند و از هستی اعتقاد و ایمان مسلمانان دفاع نمایند.

در زمانه‌ای قرار داریم که مورد هجوم مکتب‌ها، ایدئولوژی‌ها و ایسم‌ها هستیم و تضاد افکار و اندیشه‌ها در معرض اندیشه‌ی جوانان ما قرار دارد و نسل

۱. به نقل از مبداءشناسی، سیدمحمد شفیعی مازندرانی، ص ۱۶-۱۵.

جوانه ما مانند تشنه‌ای به سمت آب (به تصور خودش) در حرکت است، اما وقتی به آن می‌رسد آن را سرابی می‌بیند که نمی‌تواند تشنگی خود را با آن رفع کند و با خستگی و ناامیدی به‌جانب دیگری می‌رود و باز به همان سرنوشت دچار می‌شود. البته این مشکل جوان ایرانی و مسلمان تنها نیست، مشکل جهانی است و تمام جغرافیای جهان با این معضل روبروست. ریشه‌ی این ناهنجاری ممکن است در اثر بیگانگی از خویش، یا ناآگاهی یا غربزدگی یا استثمار و از سرک باشد، فعلاً گریبان نسل ما را گرفته است و مثل یک بیماری در حال افزایش است و تشنگی نسل امروز ما روز به روز در حال شدت و گسترش می‌باشد. راه ما خواهان حقیقت و معنویتی است که بتواند پاسخ‌گوی مناسب به نیازهای درونی او باشد.

در عرضای جهان دو نوع بینش و ایدئولوژی است که یکی ساخته‌ی افکار ناقص بشری است. دیگری ریشه‌ی آسمانی و الهی دارد؛ اگرچه بلندگوها و رسانه‌های جهانی همه در یک صف قرار داده و تلاش کرده تا ایدئولوژی آسمانی را به عنوان خرافه و افسانه‌ای در اذهان جوانان جایگزین کند، ولی ثبات دین‌داری و خداشناسی را افزوده بدین طرفداران آن موجب یأس و ناامیدی دشمنان گردیده است.

باید اذعان نمود که دین و دین‌داری همواره انسان بوده و این انسان هیچ زهانی بدون آن اندیشه‌گذاران عمر نکرده است، «بوهلر» از مشاهیر علمی جهان در اهمیت این موضوع می‌گوید: «هر قانونی که بشر کشف می‌کند، او را یک قدم به سوی خدا نزدیک می‌کند و خدا خود را بهتر به بشر می‌شناسد»، آدمی از ابتدای خلقت، احتیاجات خود به دین را همچون گرسنگی جستجو کرده است. فطری بودن نیاز به دین و نماد و جلوه‌ی این نیاز را می‌توان در کاوش‌های مربوط به آغاز زندگی انسان‌های نخستین ردیابی کرد، اگرچه گاهی در رسیدن به این نیاز به انحراف رفته است و به پوچی، افسانه‌بافی و افسانه‌سازی دچار شده است:

جنگ هفتاد و دو ملت همه را عذر بنه چون ندیدند حقیقت ره افسانه زدند

آری دین جاودانه‌ی اسلام با تمام ابعادش پاسخ‌گوی همه‌ی نیازهای بشری می‌باشد و می‌تواند نیاز و تشنگی نسل حاضر و آیندگان را فروشناند، به شرطی که در باره‌ی اسلام و آموزه‌های آن درست بیندیشیم. باید حقایق وسیع اسلام را با روش‌های نوینی در معرض اندیشه‌ها قرار داد. این دین در همه‌ی دوران‌ها می‌تواند محور حل مشکلات و زداینده‌ی تاریکی‌ها و نادانی‌ها و حیرت و گمراهی‌ها باشد.

در چنین کنونی، با تراکم دانش‌ها و انفجار اطلاعات، شاهد شبهه‌ها و پرسش‌های فراوان هستیم که اندیشمندان و دین‌مداران دردمند باید راه چاره‌جویی برای حل این شبهات بیابند. باید سنگربانان شریعت اسلام، پاسداران اندیشه‌ی ناب، پاسخ‌گویی به سئوال‌ها و شبهه‌های اعتقادی را اصلی‌ترین رسالت خود قرار داده و همواره این نقش مهم را به‌نجو ایده‌آلی ایفا نمایند. و باید دانست که پویایی و پایایی جامعه‌ی سنگربانان نسل جوان ما در گرو پرسش‌های حقیقت‌طلبانه و پاسخ‌های خردورزانه است.

نسل جوان و دانشجوی ما اگر به سوی کمال‌خواه و پرسش‌گر است و از سوی دیگر مکتب ما غنی و معارف آن بلند و می‌تواند گوارای دل‌های عطشناک پرسشگر دانشجوی جوان باشد و در پرتو آن باید نهال سبز دانش را بارور سازد. بر این بنده افتخار بوده و هست که سه دهه و نسل و همدم، رفیق و راهبر این نسل تشنه‌ی معارف ناب باشم و تجربه‌های گرا‌گرفته در این سال‌ها مانده‌وخته‌ام و امید است این مجموعه بتواند راه‌گشای کار اساتید و دانشجویان به‌عنوان دو واحد درسی آنان باشد.

در باره‌ی ویژگی‌های این مجموعه چند نکته قابل ذکر است:

۱. این کتاب به‌عنوان دو واحد درسی دانشجویان دانشگاه‌ها و مراکز علمی درسی درسی اندیشه اسلامی یک است.

۲. محور نگارش این اثر دو کتاب اندیشه و معارف اسلامی نهاد حمایت‌دهی ولی فقیه در دانشگاه‌ها با بهره‌گیری از ده‌ها کتاب دیگر و تجربه‌های شخصی این حقیر در قریب سه دهه می‌باشد.

۳. مباحث این مجموعه شامل توحید و عدل و معاد می‌باشد که در قالب پرسش و پاسخ تشریحی ارائه گردید و در پایان بیش از ۲۰۰ سؤال و پاسخ چهار گزینه‌ای می‌باشد.

۴. حتی المقدور سعی گردیده مباحث این اثر به صورت سیر منطقی به دنبال هم و به صورت مختصر طرح گردد.

تشکر از همه‌ی اندیشمندانی که این اثر خوشه‌چینی از آثار گران‌بهای آنان به است و خداوند عاقبت همه‌ی آن عزیزان را ختم به خیر گرداند.

والسلام
منصور هرنجی
۱۳۹۲/۰۱/۱۳